
RECENZÍÓ

Karasszon István:

Király és zsoltár

Németh Áron, *„Királyok zsoltára, zsoltárok királya”. A 72. zsoltár előállása és teológiája a Zsoltárok könyve redakciójának tükrében*, Kolozsvár: Exit Kiadó, 2018, 332 lap

Nem föltétlenül mindegyik teológiai doktori értekezésről kell beszámolnunk; végső soron egy disszertáció célja az, hogy bemutassa: a szerző ismeri és tudja használni a szakirodalmat, jól érti témáját, és saját eredmények felmutatására is alkalmas. Jelen esetben mégis kivételt kell tennünk, hiszen Németh Áron nem csak a fentieket bizonyította, hanem olyan hozzájárulást adott a teológiai párbeszédhez, ami a szigorú értelemben vett őszövétségi tudományon túlmutat, s valamennyi teológiai diszciplína érdeklődését kiválthatja, sőt az egyházi közvéleményben is jó lenne, ha visszhangra lelne. Végső soron a Zsoltárok könyve a református egyház kegyességét messzemenően befolyásolta! Ezzel persze nem azt akarom mondani, hogy közérthető, könnyű olvasmány lenne a könyv; ellenkezőleg: a szerző számot ad a zsoltárkutatás teljes arzenáljával, így bizony a könyv átolvasása elég jelentős figyelmet (sőt előzetes hozzáértést is) igényel a publikum részéről. Végső soron azonban egyáltalán nem bánjuk, hogy hatalmas felkiáltójelként mindenki előtt ott áll: nem hanyaveti és könnyű tudomány a mai internacionális teológia! Minden nehézség ellenére azonban a szerző stílusa jó, s az érdeklődő élvezni fogja az olvasmányt.

A szerző klasszikus módon indítja könyvét: kutatástörténeti áttekintést ad; nem egyet: hármat... Hiszen a zsoltárkutatás általános bevezetését olvashatjuk itt először, aztán a királyzsoltárok kutatásáról pontosabban, majd speciálisan a 72. zsoltár vizsgálatát tekinthetjük át történetileg. Jó lenne, ha ezt a néhány oldalt (13-47.) nem csak a szigorú értelemben vett őszövétségesek olvasnák végig, hanem

mindenki, aki egyáltalán foglalkozik teológiával, hiszen a bibliai szövegek megközelítésének hihetetlen gazdagságát láthatjuk maguk előtt, s a szerző fiatal korát meghazudtoló módon korrektül, jó ítélőképességgel van mindez bemutatva. Nyilván ilyenkor nem csak a szerzőnek gratulálunk, hanem az iskolájának is!

Csakúgy, mint a szövegkritikai megjegyzéseknél: a szerző bemutatja, hogy valóban képes a szöveg hagyományozásának legkisebb pontjait is detektálni és kiértékelni. Azt szoktuk mondani, hogy az ilyen munka már-már öncél: még akkor is szerencsés, ha konkrét eredményt nem tudna fölmutatni, hiszen a szöveg beható ismeretére vezet. A jelen recenzió kiemeli, hogy a szerző az ókori fordítások értelmezésében és kiértékelésében is élen jár (köztudottan ez már nem a szigorú értelemben vett teológiai tanulmányok részét képezi). A szövegkritika után a szerkezet és a híres „Sitz im Leben” kérdése következik. Ez a nehezen fordítható kifejezés a szöveg szociológiai beágyazottságát kívánja tisztázni, hogy ennek hátterén értelmezze a mondottakat. Az hiszem, e kérdéskörben Németh Áron a lehető legtöbbbe mondja, amit lehet: „A költemény vélhetően a királyi udvar prófétai-papi körei fogalmazták meg kultikus használatra, a jeruzsálemi templom számára. Hogy konkrétan milyen kultikus eseménysorról lehet szó, aligha rekonstruálható, hiszen ehhez nem ad elég támpontot sem a zsoldár, sem pedig más rendelkezésünkre álló bibliai királyszöveg” (85. lap).

A tanulmány újszerűségét és tulajdonképpeni értelmét egy könyvismertetés keretében igen nehéz visszaadni; tulajdonképpen csak utalhatunk rá. A szerző szerint ui. a 72. zsoldár alapszövege a Kr.e. VII. században keletkezett, s kb. átfogja a zsoldár mondanivalójának lényegét (1b-4a.5-8.12-14.16-17. versek). Viszont ez az eredeti zsoldár további kiegészítésekkel bővült ki (a könyvben szereplő „továbbírás” szó nyilván a német „Fortschreibung” fordítása akar lenni, ami igen gyakori a mai német szakirodalomban). Ilyen „továbbírás” érhetne az eredeti zsoldárszöveget a Kr.e. VI. sz. közepén és végén, az V. században, a IV. század közepén, ill. a IV/III. század során. A könyv egyértelműen beszél „paradigmaváltásról” a zsoldármagyarázatokban, ez nem is vitás, hogy így van: régebben az ilyen kiegészítéseket vagy ér-

dektelen apróságokként félretették, vagy pedig – legalábbis bizonyos körök – ellenszenvvel kezelték. Újabban azonban látjuk, hogy ezek a kiegészítések a zsoltár aktualitását későbbi korokban is dokumentálják, s értékes iránymutatók ezek a zsoltár magyarázásában. Összességében inkább arról szólnak, hogy egy zsoltárszöveg tekintélyét biztosítsák: nem csak saját korában, hanem századokkal később is érezték a szöveg jelentőségét a mindenkori jelenre nézve.

S a könyv csattanója csak ezután jön: Németh Áron szerint nem egyszerűen arról van szó, hogy később kiegészítettek egy Kr.e. VII. századi költeményt, hanem a kiegészítések mindig a zsoltároskönyv alakulásának egyes stádiumait jelzik. Ha jól látom, ebben különbözik M. Saur könyvétől (Königspsalmen, 2004; természetesen e könyvet is megtalálhatjuk a feldolgozott irodalom jegyzékében), aki nem annyira a zsoltároskönyv egyéb darabjaival kívánja összhangba hozni a későbbi kiegészítéseket, mint inkább a Biblia más passzusaival. Bármelyik utat kövesse is valaki: tökéletesen láthatja a „Biblia önmagát magyarázza” reformatori elvet gyakorlati megvalósulásban! Ugyanakkor pedig éppen ez emeli a könyv értékét: nem csupán egy zsoltár (bár nem akármelyik zsoltár!) magyarázatát olvashatjuk, hanem a zsoltároskönyv exegézisét is.

Amennyire meggyőző ez a tétel, annyira érdekel minket a további teológiai reflexió is. Hiszen ha elfogadjuk, hogy a 72. zsoltár, a királyok zsoltára a Kr.e. VII. század udvari papi-prófétai köreiben született, akkor érdekes lehet az a teológiai atmoszféra, amelyen belül egyrészt megszületik a deuteronomiumi törvény, köztudottan háttérbe szorítva a király szerepét a jogalkotásban. A Kr.e. VI. sz. prófétái (a második Ézsaiás és Ezékiel), de talán a Siralmak könyve is, mélyen hallgatnak a királyról. A perzsa kor első felében szóvá sem lehetett tenni a királyságot, hiszen a perzsa király nem tűrte volna ezt a címet más személyre alkalmazva. Csupán a Kr.e. IV. századtól lehet negatív politikai fülhang nélkül beszélni a királyról és királyságról. Talán következő könyvében szól majd arról is a szerző, hogy ezt az ellentétes teológiai vonulatot hogyan képzeljük el mintegy három évszázadig; ez azonban nem egy zsoltárexegézis, hanem általános teológiatörténet feladata lesz! A szerző – akiről joggal feltételezhetjük, hogy a jövő

őszövétségi professzora lesz – remélhetőleg ezt a feladatot is vállalni fogja.

Lezárásul dicsérjük az Exit kiadó munkáját is: elég nehéz, héber szöveggel tarkított, aprólékos munka lehetett a könyv szedésének elkészítése. A nyomás és papírkötés szépen sikerült, az olvasó így a könyv egészében örömét lelheti!